

**THE ASSESSMENT OF COMPLIANCE OF RECONCILIATION
AND PLEA AGREEMENTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS
WITH THE INTERESTS OF SOCIETY: TRENDS IN JUDICIAL
PRACTICE UNDER MARTIAL LAW**

**ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ УГОД ПРО ПРИМИРЕННЯ
ТА ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ ІНТЕРЕСАМ СУСПІЛЬСТВА: ТЕНДЕНЦІЇ
СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ**

Zavtur V. A.

*Candidate of Science of Law, Associate
Professor at the Department
of Criminal Procedure, Detective
and Investigative Activity
National University
"Odesa Law Academy"
Odesa, Ukraine*

Завтур В. А.

*кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-
розшукової діяльності
Національний університет
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Зміни у нормативній регламентації порядку здійснення кримінального провадження, що були зумовлені повномасштабною війною РФ проти України не торкнулися кримінального провадження на підставі угод, однак змінилося розуміння окремих правових категорій та понять, що мають юридичне значення в контексті укладення та затвердження угод. До них відноситься, передусім, відповідність угод про примирення та визнання винуватості інтересам суспільства, оцінку якій має надати суд за результатами судового розгляду відповідної угоди та прийняття підсумкового рішення. Важко заперечити те, що така категорія як «інтерес суспільства» є оцінною та може бути витлумачена по різному залежно від виду кримінального правопорушення та обставин конкретного кримінального провадження, втім її розуміння на рівні правозастосовної практики після 24 лютого 2022 року обумовлено так чи інакше військово-політичною обстановкою. Особливо чутливим у цьому контексті є питання можливості затвердження угод у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти національної безпеки, військових кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, ухилення від призову на військову службу під час мобілізації та ін., які в умовах воєнного стану сприймаються суспільством та державою як такі, що підривають

здатність протистояти агресору. Натепер, вже можна констатувати наявність достатньо неоднозначної судової практики у цьому сегменті, що власне і обумовлює необхідність науково-практичного аналізу зазначених питань.

Пошук відповідей на поставлені питання передбачає, передусім, звернення до відповідних нормативних положень КПК України. У п. 2 ч. 7 ст. 474 КПК України сформульовано загальний обов'язок суду відмовити у затвердженні угоди, у разі, якщо буде встановлено, що вона не відповідає інтересам суспільства, при цьому зміст цього поняття у ній не розкривається. Водночас, у ст. 470 КПК України встановлено обов'язок прокурора врахувати при укладенні угоди про визнання винуватості, зокрема, наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень (п. 3 ч. 1 ст. 470 КПК України) та запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень (п. 4 ч. 1 ст. 470 КПК України). Однак у нормах Глави 35 КПК України не згадується про те, що слід вважати суспільним інтересом в контексті угод про примирення, хоча припис п. 2 ч. 7 ст. 474 КПК України стосується угод обох видів. Загалом, така регламентація є логічною, адже сторонами угоди про примирення є невідомі учасники кримінального провадження і вимагати від них врахування суспільного інтересу при її укладенні неможливо.

Втім, у судовій практиці є приклади доволі широкого та неоднозначного тлумачення відповідності інтересам суспільства обох видів угод у кримінальному провадженні, яке часом не корелюється із нормативними приписами КПК України. Наприклад, в ухвалі Комінтернівського районного суду Одеської області було вказано, що посилання в угоді на наявність суспільного інтересу у забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, скоріше сприяє приватному інтересу учасників кримінального провадження, а ніж суспільному [1].

У доктрині теж немає єдності в тому, що слід вважати суспільним інтересом в контексті затвердження угод у кримінальному провадженні. Так, на думку М.М. Тауса, суспільний інтерес у кримінальному судочинстві походить від завдань кримінального провадження та завдань Кримінального кодексу України, а відтак «домовленості сторін угоди щодо покарання мають відповідати загальним засадам призначення покарання та забезпечувати призначення обвинуваченому покарання не лише передбачене межами санкції відповідної статті КК України, а й таке, що буде достатнім для виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень, з урахуванням ступеня тяжкості

вчиненого діяння, особи винного та обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання» [2, с. 100].

Аналізуючи це питання, Г.Ю. Саєнко зазначила, що судова практика пішла таким шляхом, що суд переважно перевіряє угоду на врахування її сторонами характеристики обвинуваченої особи та обставин, що обтяжують покарання цій особі, правильність призначеного узгодженого покарання, а тому проблемними питаннями залишаються використання поняття невідповідності «суспільному інтересу» як самостійної підстави для відмови у затвердженні угоди, зокрема у справах які набули суспільного резонансу в державі, або актуальних у сьогоденні злочинів проти основ національної безпеки України та злочинів проти громадської безпеки [3, с. 148-149]. Однак, суспільний резонанс не є правовим поняттям, а тому оперування ним у сфері кримінального провадження видається недоцільним.

Як показує досвід правозастосування, визначений сторонами угоди розмір покарання, безумовно має принципове значення у цьому ключі, адже укладаючи угоду, особа так чи інакше сподівається на його пом'якшення. Але обмежувати суспільний інтерес у затвердженні угоди виключно цим аспектом не слід. Повномасштабна агресія рф проти України показала, що важливими у цьому контексті можуть бути обставини різного роду, і суспільство є зацікавленим в тому, аби був проведений повний та відкритий судовий розгляд, за результатами якого суд визначить покарання, а не лише його затвердить.

Безумовно, впровадження воєнного стану є чи не найрозповсюдженішим мотивом відмови у затвердженні угод про примирення та визнання винуватості з підстав їх невідповідності інтересам суспільства в ухвалах, що були постановлені після 24 лютого 2022 року. Хоча інтерпретація цієї обставини доволі різниться. Зокрема, в ухвалі Глухівського міськрайонного суду Сумської області вказувалося, що «призначення обвинуваченому покарання у виді арешту, яке узгоджене між обвинувачуваним та прокурором, в умовах дії воєнного стану в Україні та військової агресії рф, в цьому випадку фактично нівелюватиме мету кримінального покарання, оскільки таке покарання жодним чином не слугуватиме запобіганню вчиненню нових кримінальних правопорушень обвинувачуваним, так і іншими особами» [4]. Цікавою в цьому аспекті є позиція, висловлена в ухвалі Біляївського районного суду Одеської області про те, що «спрощений підхід розгляду кримінального провадження шляхом укладення угоди про визнання винуватості за злочином, який має особливу небезпеку в умовах воєнного стану, не відповідають інтересам суспільства, не несе інформаційно-виховного та попереджувального для невизначеного

кола осіб значення з метою запобігання скоєння подібних злочинів іншими особами» [5].

Водночас, слід визнати, що воєнний стан не може бути підставою для автоматичної відмови особі у реалізації права на консенсуальну процедуру у кримінальному провадженні. У правозастосовній практиці також наявні випадки, коли судами відповідне рішення обґрунтовувалося військовою обстановкою у конкретному населеному пункті [6] або шкодою суспільству, яка у перспективі може бути завдана кримінальним правопорушенням. Прикладом останнього підходу є ухвала Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 25 жовтня 2022 року, в якій відмова у затвердженні угоди про визнання винуватості мотивувалася тим, що «обвинувачений передавав координати стаціонарних споруд, завдання шкоди яким, у майбутньому, не може бути виключено» [7].

У кримінальних провадженнях щодо військових кримінальних правопорушень відмова у затвердженні угод з підстав їх невідповідності інтересам суспільства обґрунтовувалася, передусім, приналежністю обвинуваченого до військовослужбовців та вчинення діяння в умовах повномасштабного вторгнення рф [8, 9].

В низці рішень, судами вказувалося, що в умовах агресії рф «призначення покарання, яке узгоджене сторонами кримінального провадження, без встановлення усіх обставин вчиненого кримінального правопорушення, системного аналізу особи обвинуваченого та умов, що спонукали до вчинення цього злочину, явно не відповідають інтересам суспільства». Така позиція судів була викладена, в тому числі, у кримінальних провадженнях за ст. 436² КК [10] України та 111¹ КК України [11], із чим складно не погодитися з огляду на об'єкт даних кримінальних правопорушень та контекст їх вчинення.

У підсумку можна констатувати, що незважаючи на те, що інститут угод про примирення та визнання винуватості не зазнав законодавчих трансформацій під впливом фактору повномасштабного вторгнення, ця обставина істотно вплинула на практику здійснення відповідних кримінальних проваджень. Протягом останніх півтора років очікування суспільства від системи кримінальної юстиції так чи інакше пов'язані із необхідністю притягнення до відповідальності осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення, які ставлять під загрозу суверенітет, територіальну цілісність, обороноздатність, безпеку держави тощо. Однак ця обставина не повинна абсолютно нівелювати право осіб на консенсуальні процедури у кримінальному провадженні. Важливо розуміти, що в умовах війни, судова система стикається із неабияким навантаженням, що зумовлені різними факторами (зміна територіальної підсудності, бойові дії, блекаути), і тому в спрощенні кримінальної

процесуальної форми у таких умовах теж закладено значний інтерес суспільства.

Література:

1. Ухвала Комінтернівського районного суду Одеської області від 09 серпня 2022 року, судова справа № 504/1437/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105630391>

2. Таус М.М. Судове провадження на підставі угод у кримінальному провадженні: дис...д-ра філософії: 081. Дніпро, 2021. 290 с. с. 100.

3. Саєнко Г.Ю. Провадження на підставі угод у кримінальному процесу України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 254 с. С. 148–149.

4. Ухвала Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 10 листопада 2022 року, судова справа № 576/1493/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107264714>

5. Ухвала Біляївського районного суду Одеської області від 27 грудня 2022 року, судова справа № 496/6180/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108136220>

6. Ухвала Іванківського районного суду Київської області від 13 лютого 2023 року, судова справа № 366/233/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108957030>

7. Ухвала Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 25 жовтня 2022 року, судова справа № 589/3625/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107354996>

8. Ухвала Широківського районного суду Дніпропетровської області від 19 квітня 2023 року, судова справа № 197/96/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110308869>

9. Ухвала Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 21 лютого 2023 року, судова справа № 214/6907/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109377616>

10. Ухвала Приморського районного суду м. Одеси від 25 липня 2022 року, судова справа № 522/9024/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105455214>

11. Ухвала Приморського районного суду м. Одеси від 01 серпня 2022 року, судова справа № 522/9234/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105561209>